

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

В статье рассматривается проблема и пути реализации подготовки студента-пианиста высшего учебного заведения I-II уровня аккредитации к будущей профессиональной деятельности учителя музыки. Ее специфической особенностью является обучение студентов, не имеющих специальной музыкальной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная подготовка учителя музыки, педагогическое мастерство, начальный период обучения игре на фортепиано, начальная музыкальная подготовка.

The article deals with the problem and ways to implement the student's training, pianist institution of higher education I-II levels of accreditation for their future professional activity of a teacher of music. Its particular feature is to educate students who do not have special musical training.

Keywords: professional competence, training music teachers, teaching skills, the initial period of learning to play the piano, the initial musical training.

Підготовка майбутніх вчителів музики у вищих навчальних закладах І-ІІ рівня акредитації - одна з найактуальніших та життєво-важливих завдань для оновленої системи освіти України. Особливо гостро дане питання постає в аспекті підготовки майбутніх вчителів музики у процесі навчання гри на фортепіано, які до вступу в коледж не мали початкової музичної освіти. На нашу думку, процес підготовки студента-піаніста до майбутньої педагогічної діяльності буде здійснюватися більш ефективно, якщо максимально використовувати інтелектуальний потенціал, враховуючи вікові особливості, раціонально підходити до організації процесу навчання для розвитку умінь і навичок гри на фортепіано, засвоєння музично-теоретичних знань, вивчення музично-педагогічного репертуару. Здійснення цих завдань реалізується шляхом впровадження традиційних та нетрадиційних методів, інтерактивних та інноваційних технологій навчання, у виявленні нового погляду на методичні засади у вирішенні специфіки даної проблеми.

Методологічною основою дослідження є основні положення педагогіки вищої школи (Ю. Бабанський, І. Лернер, В. Сластьонін, В. Каширін та ін.); концепції видатних психологів і педагогів у сфері мотивації навчальної діяльності (Л. Божович, В. Авсеєв, І. Дубровіна та ін.); підручники педагогів і психологів, які розкривають репродуктивні і творчі аспекти формування умінь і навичок (О. Кабанова-Меллер, Н. Менчинська, Л. Виготський та ін.); концептуальні праці педагогів-музикантів, присвячені проблемі формування технічних умінь і навичок у контексті вирішення художньо-образних завдань (Г. Коган, Г. Нейгауз, С. Фейнберг, К. Мартінсен, О. Гольденвейзер та ін.); основні положення теорії і методики навчання гри на фортепіано (О. Алексєєв, А. Малиновська, Г. Ципін, М. Фейгін, В. Петрушин, Т. Воробкевич, З. Йовенко, Б. Міліч та ін.); праці з теорії і методики музичного виховання і навчання (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Т. Бакланова, Є. Максимов, О. Ростовський, Я. Кушка, А. Болгарський та ін.).

Аналіз досліджень з питань до проблем підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах І-ІІ рівня акредитації у процесі навчання гри на фортепіано дає змогу дійти висновку, що напрацьовані матеріали потребують подальшого осмислення й аналізу. Не зважаючи на те, що в дослідженнях останніх років вказуються конкретні шляхи, засоби, форми та методи підготовки випускників вищих музично-педагогічних закладів освіти, проблема підготовки майбутнього вчителя музики лишається не до кінця розв'язаною. Саме процес підготовки майбутнього вчителя музики вимагає дослідження проблем навчання гри на фортепіано студентів без початкової музичної підготовки.

Здійснення завдань у галузі музичної освіти вимагає серйозної уваги до підготовки майбутніх вчителів музики, здатних бути активними провідниками передових тенденцій і методів сучасної музичної педагогіки в загальноосвітній школі. Без перебільшення можна

сказати, що повноцінне й досконале музично-естетичне виховання вчителів – ключ до піднесення музичної культури мас. Адже на професійну діяльність вчителя покладена відповідальність за інтелектуальну й морально-естетичну, тобто базисну підготовку підростаючого покоління.

Процес гуманізації та гуманітаризації сучасної освіти вимагає всебічного розвитку потенційних можливостей кожної дитини. Тому у програмі з музики для загальноосвітніх шкіл “головною метою дисциплін художнього циклу, які складають освітню галузь “Мистецтво”, є розвиток особистісного ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації [7, с.4].

На важливу роль підготовки вчителя музики наголошує відомий в Україні викладач методики музичного виховання дітей Я. С. Кушка. Він вважає, що учитель музики – особистість різнобічних уподобань і зацікавлень, педагог, вихователь, лектор, пропагандист, культурно-освітній діяч, організатор музично-естетичного виховання учнів. Вчитель музики мусить бути прекрасним музикантом: повинен відмінно володіти музичним інструментом, голосом, мати тонкий музичний слух, добре читати ноти, імпровізувати. Вчитель, який має всі ці навички і здібності, володіє перевагами над іншими. Він може поєднувати власне виконання з ілюструванням музики за допомогою платівок, мультимедійних записів тощо. Але живе виконання музики завжди створює в класі більш емоційну атмосферу. Під час живого виконання педагог може зупинитись у певному місці, повторити будь-який епізод, такт, виділити потрібне. Учитель повинен досконало знати музичну грамоту, музичну літературу, історію музики, вміти аналізувати форму творів і виражальні засоби. Він повинен розуміти і знати, яку рол відіграє музичне мистецтво в розвитку суспільства і його зв'язок з літературою та образотворчим мистецтвом [5, с. 16-17].

Безпосереднє здійснення завдань музичної освіти й виховання залежить від учителя, рівня і якості його кваліфікації. Коли ми говоримо, зокрема, про кваліфікацію вчителя музики, його компетентність, то повинні враховувати: яку професійну підготовку він має; чи відповідає ця підготовка сучасним вимогам; чи займається він самоосвітою.

До числа факторів, які визначають професійну підготовку вчителя музики, слід віднести також його педагогічну майстерність, під якою ми розуміємо складний комплекс взаємопов'язаних компонентів. Основними з них є педагогічне мислення, педагогічні знання, вміння й навички, його художньо-естетичні цінності.

Отже, щоб професійно-педагогічні та естетичні якості вчителя становили цілісність, необхідними є:

- естетичне ставлення до дійсності і мистецтва;
- знання основ творів мистецтва і зацікавленість ними;
- знання свого предмету (комплекс музичних дисциплін) і любов до нього, до дітей, високі моральні якості, відвертість, задушевність, принциповість та ін., естетика поведінки, вміння цікаво викладати;
- виховання естетичної спрямованості особистості, прагнення до самоосвіти і самовдосконалення;
- виховання пізнавальної активності, розуміння художньо-естетичного змісту музики, мистецтва, у науці, природі, явищах життя, у людських відносинах, у побуті;
- формування у майбутнього вчителя музики моральної свідомості, естетичного смаку, почуттів, поглядів, переконань на засадах систематичного і глибокого ознайомлення з фольклором, народною музичною творчістю, класичною та сучасною музикою, творами мистецтва, з теоретичними питаннями етики та мистецтвознавства.

Сьогодні школі потрібний педагог-музикант, який володіє високим рівнем професійних знань і умінь, широким культурним світоглядом, розвитком художньо-естетичного мислення [3, с. 2-10]. У сфері музично-виконавських дисциплін спеціаліст повинен уміти виконати грамотно, технічно точно, художньо-виразно сольну інструментальну програму, акомпанувати співаку-солісту, вокальному чи інструментальному ансамблю, хору, співати під власний супровід, читати з аркуша, транспонувати, підбирати на слух, скласти словесний коментарій до виконаного твору, володіти навиками самостійної

роботи над музично-виконавським репертуаром, який необхідний йому для майбутньої практичної діяльності у загальноосвітній школі.

Виникає протиріччя між потребами суспільства з однієї сторони і специфікою підготовки майбутніх учителів музики з іншої. Щорічно певний відсоток абітурієнтів, які вступають на відділення музичного мистецтва педагогічного коледжу не має базової музичної підготовки. Це створює нову педагогічну ситуацію і ставить перед викладачем цілий ряд серйозних проблем. Є студенти, які мають посередні музичні здібності: не розвинена музична пам'ять, чуття ритму, пальцева техніка.

Обмежена тривалість навчання і дефіцит часу для самостійних домашніх занять не дають можливості повною мірою підготувати професійного педагога-музиканта. Причина тут не тільки у підлітковому віці, в якому відбуваються психофізіологічні об'єктивні зміни і які суттєво впливають на педагогічні підходи до навчання. Методики навчання гри на фортепіано базуються на методах і принципах роботи з молодшими школярами, де закладена опора на емоційно-образне сприйняття, мимовільну увагу і запам'ятовування, яскравість і відкритість емоцій, ігровий характер творчої діяльності, дитяча тематика репертуару.

Поряд з цим існує практика навчання учнів раннього і пізнього юнацького віку, яка не завжди враховує специфіку їх вікових особливостей, до яких відноситься великий інтелектуальний потенціал, можливості мотиваційно-вольової сфери, спрямування до самостійності і самореалізації, свідомо професійна зацікавленість [1, с.46].

Найбільшими труднощами початкового періоду навчання гри на фортепіано у дорослих є комплекс психологічних виявів, пов'язаних з недовірою у особисті сили, можливості, умінням концентрувати увагу на великому обсязі теоретичної інформації і неможливість повноцінно втримати її у пам'яті.

Під час процесу навчання гри на фортепіано акценти зміщуються в сторону зростання ролі мислення учнів, мотиваційної сфери, а також вольових устремлінь характеру. Тому необхідні нові методичні засади, які будуть сприяти формуванню почуття впевненості у свої сили, розширенню меж самостійної діяльності і самоконтролю, що сприятиме оволодінню уміннями і навичками гри на фортепіано [4, с.49].

Розвинений інтелект учня збагачений знаннями історії, літератури, мистецтва, що зобов'язує педагога бути уважним до вибору методів навчання, змісту занять, які застосовуються у інтеграційному навчанні. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя музики може здійснюватись завдяки використанню інноваційних технологій, а саме:

- *створення проблемних ситуацій* на індивідуальних заняттях, які активізують мислення студента;

- *пошукові та творчі завдання* поглиблюють знання, вчать працювати з методичною, науковою літературою;

- *формують свідоме відношення до музики*, розуміння її будови, змісту, засобів виразності, стилістики та ін., а також застосуванню різноманітних методів:

- *емоційної драматургії*, який спонукає студента поглиблювати свої знання у сфері літератури, історії, живопису. Інтеграція різних видів мистецтв комплексно впливає на свідомість та підсвідомість студента, допомагаючи у формуванні світогляду, спрямовує на шлях самовдосконалення;

- *методу порівнянь*, який дозволяє узагальнювати, систематизувати, аналізувати, синтезувати набуті знання;

- *пояснювально-ілюстративний* або *ілюстративно-рецептивний метод* полягає в тому, що викладач повідомляє готову інформацію різними засобами, а студенти сприймають, усвідомлюють, фіксують її у пам'яті;

- *репродуктивний* метод навчання, що ґрунтується на репродуктивному характері мислення студентів. Репродуктивними виступають словесні, наочні, практичні методи навчання. Знання подаються у «готовому» вигляді. Педагог не лише повідомляє, а і пояснює матеріал для засвоєння. Критерієм засвоєння є правильне відтворення (репродукція) знань.

Працюючи зі студентами, які не мають початкової музичної підготовки, викладачу основного музичного інструменту (фортепіано), дуже складно одночасно забезпечити

глибокі теоретичні знання та практичні уміння і навички гри на інструменті. Доросла людина (навіть у 16-18 років) не здатна швидко, автоматично подолати значні труднощі, які виникають на шляху оволодіння музичним інструментом. Цілком зрозуміло, що для цього необхідні спеціальні навички, вироблені в процесі використання викладачем певних методичних прийомів. Студенти повинні швидше навчитись професійно володіти фортепіано, мати можливість виконувати музичні твори на ньому. Завдання викладача – прискорити цей процес, допомогти студенту пройти шлях формування музиканта не за десять - п'ятнадцять років, а значно швидше. Природно, що важливими у цьому процесі стають і музичні здібності, і велике бажання досягнути мети. Високий ступінь зацікавленості допомагає студентам без музичної підготовки оволодіти необхідними знаннями та навичками. Інтерес, бажання навчитися стають факторами активізації діяльності мислення, пам'яті, уваги, а отже й передумовами ефективності процесу засвоєння нового матеріалу. Позитивна мотивація має великий вплив на розвиток здібностей. Дорослі та підлітки досить важко навчаються прийомів, а тим більше оволодівають навичками, вони розуміють, що гра на фортепіано неможлива без вирішення технічних завдань, які стають необхідними сходами до здійснення мети. Робота над окремими епізодами, долаючи труднощі на шляху оволодіння фортепіано – необхідні умови досягнення поставленої мети. Викладачеві необхідно, враховуючи можливості студента, ставити перед ним нові вимоги навіть тоді, коли йому здається, що він не зможе, або не бачить реальних шляхів для досягнення певного виконавчого рівня. Це особливо важливо, оскільки дорослі початківці чітко усвідомлюють, як мало вони ще вміють. Викладач завжди повинен прагнути до заохочення студентів отримати результати у навчанні, оскільки успіхи об'єктивно формують його інтерес, можуть стати основою для розвитку творчої ініціативи.

У навчанні гри на фортепіано необхідним етапом є формування та розвиток внутрішнього слуху студента, який можна вдосконалити, якщо використовувати такі засоби роботи над музичним твором:

а) попередній теоретичний аналіз твору: назви твору, характер, розмір, ключі, ритмічний малюнок, рух мелодії, звуковисотність, аплікатурні закономірності, динамічні відтінки, характер звучання, додаткове читання літератури про твір, композитора, жанр;

б) робота без інструменту: «виконання очима», приспівування мелодії внутрішнім слухом. Таким чином, коли виконавець дивиться у ноти, він одночасно трансформує їх за допомогою внутрішнього слуху в звукову картину, з'являються зв'язки «бачу-чую-граю», необхідні для читання нот з аркуша, сольфеджування, тощо;

в) читання нот з аркуша передбачає спрощення акордових фігурацій, подвійних нот: терції, сексти, октави тощо;

г) розбір твору включає визначення особливостей фактурного викладу, особливостей мелодики – як елементу фактури, що має основне змістовне навантаження (фрази, інтонаційна природа мелодії, прийоми її розвитку); усвідомлення виразових засобів гармонії, виконавських засобів виразності;

д) пробне виконання твору в цілому;

е) художнє виконання твору в помірному темпі;

ж) послідовний, цілісний аналіз твору, де в єдності здійснюється теоретичний та виконавчий аналіз, виявляються зміст, форма твору та художні засоби їх втілення, а також визначаються найбільш складні епізоди та виконавчі прийоми [2, с.84-86].

Необхідною складовою навчання студентів без базової музичної підготовки є розумування мелодії та підбір її на слух. Цьому значною мірою сприяють чітке уявлення мелодії, яку слід підібрати, впевнене засвоєння нотного тексту, вміння виконувати твори різних жанрів. Зрозуміло, що позитивні результати в роботі над художнім твором з'являються тоді, коли студент навчиться слухати себе, аналізувати свою роботу, об'єктивно оцінювати свою навчальну діяльність. Викладач основного музичного інструменту (фортепіано) має навчити студента самостійно оцінювати свої дії, успіхи та недоліки, загальні результати спільної праці, що стане запорукою професійного самовдосконалення майбутнього вчителя музики..

Для того, аби забезпечити високий рівень підготовки майбутнього вчителя музики, його професійну компетентність у діяльності концертмейстера, керівника вокальних колективів, викладача музики, музичного керівника у дошкільних навчальних закладах, викладачі фортепіано відділення музичного мистецтва впроваджують методика інтенсивного навчання гри на фортепіано. В основі будь-якої методики інтенсивного навчання лежить принцип «занурення», тобто відразу дається весь блок необхідних для цього знань, умінь і навичок. Одночасний розвиток слуху, почуття ритму, вміння читати нотний запис, транспонувати, імпровізувати, підбирати супровід до мелодії, гармонізувати мелодію, акомпанувати солісту, хоровому колективу, виразно виконати пісню під власний супровід – підвищує ефективність оволодіння кожним навиком окремо і забезпечує цілісний, системний підхід до навчання. Кожен наступний етап навчання характеризується більш високим рівнем засвоєння всього блоку знань, умінь і навичок, тобто йде розвиток по спіралі цілого комплексу складових елементів мистецтва фортепіанної гри. Методика інтенсивного навчання передбачає активізацію всіх можливостей студента: він стає перед необхідністю відразу грати на інструменті, запам'ятовувати музично-теоретичний матеріал, формулювати, аналізувати, синтезувати, усвідомлювати, порівнювати, вирішувати технічні та художні завдання [6, с.3-4].

Забезпечення якісної підготовки майбутніх вчителів музики можливе при наявності формування у студентів стійкої потреби в удосконаленні власної педагогічно-виконавської майстерності, допитливості, самостійності, в розширенні музичного світогляду, вихованні загальної культури музиканта-педагога, естетичного смаку, особистісно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва, підвищенні рівня професійної компетентності.

Література

1. *Ананьєв Б. Г. Деякі проблеми психології дорослих. - М.: Знання, 1972. - 110с.*
2. *Ворбкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано. – Львів: ЛДМА, 2001. - 244с.*
3. *Державний стандарт загальної середньої освіти. Художня культура (Проект) // Мистецтво та освіта. – 1997. – №3. – С. 2-10.*
4. *Йовенко З. Н. Общее фортепиано: вопросы методики. - К.: Музична Україна, 1989. – 95с.*
5. *Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей /Навч. Посібник для ВНЗ I-II рівнів акредитації. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 216с.*
6. *Смірнова Т. І. Інтенсивний курс з фортепіано / Навч. Посібник. – М. 2003. – С. 3-4.*
7. *Програми та поурочні методичні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл. Музика: 1-4 класи / Авт. кол.: О.Ростовський, Р.Марченко, Л.Хлебникова, З.Бервецький. – К.: Перун, 2002. – 128 с.*

УДК 373. 3 : 78

Т. М. Турчин

ПОСЛІДОВНІСТЬ І ЗМІСТ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статье обоснована последовательность музыкального обучения младших школьников, которая бы предусматривает расширение слухового опыта детей, а также усиливает их способность к эмоциональному переживанию музыки, ее аргументированному оцениванию и творческому самовыражению в исполнительской деятельности.

Ключевые слова: *творчество, эмоции, оригинальность, осознанное направление, слушание, исполнительство, фантазирование.*

In the article is a sequence of musical training younger students, which would provide for the expansion of the auditory experience of children the ability to hear their emotional experience of music, it's a reasoned assessment, creativity in performing activities.